

Ekoloģinēs
gamybos
reglamenta
īgyvendināšas
ekoloģiškų
sėklų
gamybai ir
naudojimui
padidinti

politikos rekomendācijas
nacionalinēms ir
regioninēms institūcijoms

LIVESEED

www.liveseed.eu

Redaktoriai

Matteo Petitti, Riccardo Bocci, Bram Moeskops,
Alexandra Fuss ir Monika Messmer.

Autoriai

Alexandra Fuss (IFOAM-EU): Įvadas; Priemonės, skatinančios ekologiškų sėklų auginimą ir naudojimą.

Tina Kovács (ÖMKI) & Tove Mariegaard Pedersen (SEGES): Ekologiškų veislių bandymai.

Maaïke Raaijmakers (Bionext): Nacionalinis priedas; Lygiavertės veislės; Vegetatyvinė dauginamoji medžiaga.

Freya Schäfer, Xenia Gatzert ir Katharina Brühl (FiBL-DE): Ekspertų grupės; Ekologiškų sėklų duomenų bazės.

Matteo Petitti ir Riccardo Bocci (Rete Semi Rurali): Alternatyvūs ekologiškų sėklų šaltiniai.

2018 m. lapkritis. Atnaujinta 2020 m. sausio mėn.

Ši brošiūra parengta įgyvendinant projektą „LIVESEED“, kuriam finansavimas gautas iš Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“ pagal finansavimo sutartį Nr. 727230 ir Šveicarijos valstybinio švietimo, mokslinių tyrimų ir inovacijų sekretoriato sutartį Nr. 17.00090.

Šiame leidinyje pateikta informacija atspindi tik autoriaus požiūrį. Nuotraukų autorinės teisės priklauso „LIVESEED“, išskyrus 14, 16 ir 22 puslapius (dėkojame de Bolster).

Turinys

<u>Ivadas</u>	3
Pirma dalis. Politinės priemonės	4
1.1 Priemonės, skatinančios ekologiškų sėklų auginimą ir naudojimą	4
1.1.1 Mokymai	4
1.1.2 Subsidijos	4
1.1.3 Galimybė ekologiškų sėklų gamintojams naudotis valymo įrenginiais	5
1.1.4 Ekologiškų veislių bandymai	5
1.2 Nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo taisyklės	7
1.3 Nacionalinis priedas	8
1.4 Lygiavertės veislės	10
1.5 Vegetatyvinė dauginamoji medžiaga	11
1.6 Ekspertų grupės	12
1.6.1 Ekspertų grupių vaidmuo ir įgaliojimai	12
Antra dalis. Ekologiškų sėklų duomenų bazės	14
2.1 Sėklų pasiūlymų skelbimas nacionalinėse duomenų bazėse	15
2.2 Nacionalinių ekologiškų sėklų duomenų bazių ypatybės ir veikimas	15
2.3 Bendra ES duomenų bazė	16
Trečia dalis. Alternatyvūs ekologiškų sėklų šaltiniai	18
3.1 Tradicinės veislės ir ūkyje išsaugotos sėklos	18
3.2 Populiacijos ir ekologiška įvairiarūšė medžiaga	20

Ivadas

Pagal Europos reglamento 834/2007 (4 straipsnis) principus, ekologiniame ūkyje, jei reikalingos išorės medžiagos, turėtų būti naudojamos tik ekologinės gamybos medžiagos. Pagal įgyvendinimo taisykles, nustatytas Reglamente (EB) Nr. 889/2008, ekologinėje žemdirbystėje naudojama vegetatyvinė dauginamoji medžiaga ir sėklos taip pat turėtų būti ekologiškos (45 str.). Visose Europos valstybėse narėse šiuo metu trūksta ekologiškų sėklų, todėl ūkininkai gali prašyti leisti taikyti nukrypti nuo ekologinės gamybos taisyklių leidžiančių nuostatą (išimtį) dėl neapdorotų įprastinių sėklų naudojimo. Pagal naująjį Ekologinės gamybos reglamentą 2018/848, tokių nuostatų taikymas turėtų būti panaikintas, o nuo 2036 m. sausio 1 d. turėtų būti naudojamos tik ekologiškos sėklos.

Reikalavimas teikti individualius prašymus dėl išimčių taikymo gali padėti skatinti sąmoningumą – kad ūkininkai turėtų „iš principo“ naudoti ekologiškas sėklas. Žinoma, tai veiksminga tik jei prieinama bent dalis ekologiškų sėklų. Kai rinkoje nėra ekologiškų sėklų, griežtos taisyklės gali duoti atvirkštinių rezultatų.

Ir priešingai, kai yra didelė tinkamų veislių ekologiškų sėklų pasiūla, griežtos taisyklės gali būti veiksminga politikos priemonė, padedanti sumažinti išimčių skaičių ir padidinti prieinamų ekologiškų sėklų naudojimą. Pageidautinas tokios tvarkos rezultatas – kad ūkininkai užsakytų daugiau pasirinktų veislių ekologiškų sėklų ir motyvuotų sėklų gamintojus didinti ekologiškų sėklų gamybą.

Mokslinių tyrimų projektas „LIVESEED“ sukurtas siekiant ištirti būdus, kaip išplėsti ekologiškų sėklų gamybą ir naudojimą, taip prisidedant prie vieno iš sąlygų sudarymo ekologiškų produktų gamintojams skirtingose ES šalyse. Kaip daugiašalis projektas, „LIVESEED“ sutelkia papildomas tyrėjų, praktikų ir politikos formuotojų žinias. Projekto metu buvo atlikta nuodugni ekologinės gamybos reglamento dėl ekologiškų sėklų įgyvendinimo įvairiose Europos šalyse analizė, siekiant patobulinti ir suderinti teisės aktų reikalavimų įgyvendinimą bei padidinti ekologiškų sėklų prieinamumą rinkoje. Nacionalinių duomenų bazių techniniai patobulinimai gali padidinti ekologiškų sėklų prieinamumą ir palengvinti bet kokios nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo politikos įgyvendinimą. Kitos politinės priemonės gali padėti pašalinti teisėkūros spragas, palengvinti prieigą prie informacijos apie ekologiškas sėklas ir veiksmingai valdyti bet kokią išimčių sistemą. Šioje brošiūroje pateikiamos konkrečios rekomendacijos ir geriausia praktika, kaip pagerinti ekologiškų sėklų ir vegetatyvinės dauginamosios medžiagos naudojimą nacionaliniu lygmeniu. Joje yra praktinių pavyzdžių, kurie atsakys nacionalinėms ar regioninėms valdžios institucijoms, sertifikavimo įstaigoms, sėklų įmonėms ir ūkininkams į šiuos klausimus:

- Kaip įgyvendinti ekologinės gamybos reglamentą dėl ekologiškų sėklų nacionaliniu (regioniniu) lygiu?
- Kaip skatinti ekologiškų sėklų auginimą ir naudojimą?

Pirma dalis.

- Politinės priemonės

1.1 Priemonės, skatinančios ekologiškų sėklų auginimą ir naudojimą

Norint padidinti ekologiškų sėklų prieinamumą, reikia daugiau ekologiškų sėklų gamintojų. Nacionalinės ar regioninės valdžios institucijos gali įvairiai prisidėti prie šios plėtos. Priemonės gali būti integruotos į nacionalinius arba regioninius ekologinės gamybos veiksmų planus, informuojant apie tinkamas strategijas politiniams tikslams pasiekti¹. Toliau pateikiami keli palaikomųjų priemonių ir praktikos pavyzdžiai.

1.1.1 Mokymai

Latvijoje ministerija rengia mokymus ekologiškai ūkininkaujantiems. Jie yra privalomi norint gauti bet kokią valstybės subsidiją. 180 valandų mokymai apima paskaitas apie sėklų auginimą, ypač ūkyje išsaugotų sėklų, jų metu taip pat atkreipiamas dėmesys į sėklų sveikatą. Rumunija įvedė taisyklę, pagal kurią visi sėklų augintojai (užsiimantys įprastine ir ekologine gamyba) turi baigti mokymus ir išlaikyti Nacionalinės sėklų registravimo institucijos testą prieš oficialiai tapdami sėklų augintojais. Egzistuoja skirtingi sertifikavimo lygiai, priklauso- mai nuo sėklų gamybos veiklos, sėklų gamintojo, sėklų bendrovės, prekybininko sėklomis.

1.1.2 Subsidijos

Sėklų gamybos subsidijavimas arba sertifikuotos sėklos naudojimas yra strategijos, kurias kai kurios šalys įgyvendino savo kaimo plėtos programose.

Parama ekologiškų sėklų auginimui

Estijoje ekologiškų javų ir bulvių augintojai, naudojantys sertifikuotas ekologiškas sėklas, gauna 20 proc. didesnes BŽŪP išmokas. Panašios priemonės už ekologinės gamybos plotą taikomos Čekijoje ir Slovėnijoje. Kiek subsidijų skiriama už tam tikrus pasėlius, priklauso nuo nacionalinės politikos². Latvijoje subsidijos ekologiškų ir įprastinių sėklų gamintojams skiriamos už nustatytą minimalų produkcijos kiekį iš vieno hektaro. Lietuva remia ekologiškų sėklų gamintojus pagal Kaimo plėtos plano priemones ekologiniam ūkininkavimui.

Parama sertifikuotų sėklų naudojimui

Kai kuriose šalyse ūkyje išsaugotos sėklos naudojimas galėtų siekti iki 90 proc. tiek tradiciniame, tiek ekologiniame žemės ūkyje, priklausomai nuo pasėlių ir regiono. Tačiau nacionalinės valdžios institucijos paprastai nori subsidijomis skatinti įprastinius ir ekologinius ūkius naudoti sertifikuotas sėklas. Lietuvoje ūkininkai gauna subsidiją, jei naudoja sertifikuotas sėklas (ekologiškas arba įprastines): 2016 m. subsidijos javams sudarė 16 EUR už hektarą. Ūkininkai, naudojantys ūkyje išsaugotas sėklas, šio papildomo finansavimo už plotą negauna. Konkrečios tokių subsidijų sąlygos yra apibrėžtos nacionaliniame teisės akte.

1 Meredith, S., Lampkin, N., Schmid, O., (2018). *Organic Action Plans: Development, implementation and evaluation.* [Ekologinio ūkininkavimo veiksmų planai. Parengimas, įgyvendinimas ir vertinimas.] Second edition, IFOAM EU, Brussels.

2 Stolze, M., Sanders, J., Kasperczyk, N., Madsen, G., Meredith, S., (2016): *CAP 2014 - 2020: Organic farming and the prospects for stimulating public goods.* [Ekologinis ūkininkavimas ir viešųjų gėrybių skatinimo perspektyvos.] IFOAM EU, Brussels.

1.1.3 Galimybė ekologiškų sėklų gamintojams naudotis valymo įrenginiais

Pagal Europos ekologinės gamybos taisykles, ekologiškų sėklų perdirbimo įrenginiai turi būti sertifikuoti kaip ekologiški. Galima naudoti tuos pačius įrenginius kaip ir įprastinei gamybai, jei laikomasi griežtų jų tvarkymo protokolų, užtikrinančių, kad bus išvengta užteršimo.

Kadangi sėklų valymo įrenginių įrengimas ir eksploatavimas brangus, ekologiškų sėklų gamybą geriausiai galima paskatinti įdiegus, pavyzdžiui, mažas mobiliąsias ar stacionarias stotis, esančias tam tikroje centralizuotoje vietoje (pvz., tyrimų centre) ir lengvai prieinamas smulkiems ekologiškų sėklų gamintojams ar ūkininkams, norintiems saugiai dauginti savo ekologiškas sėklas.

1.1.4 Ekologiškų veislių bandymai

Ekologiškų veislių bandymai po išleidimo į rinką ekologinio ūkininkavimo sąlygomis tikrinant veislių ar įvairiarūšės medžiagos našumą leidžia ūkininkams, tyrėjams ir sėklų gamintojams įvertinti ekologinės arba įprastinės gamybos veislių efektyvumą ekologinės gamybos sąlygomis. Ekologiškų veislių bandymai yra būtini norint sudaryti rekomenduojamus ekologinei gamybai tinkamiausių veislių sąrašus konkrečiuose regionuose. Tokie sąrašai yra svarbūs didinant ekologiškų sėklų ir ekologinei gamybai pritaikytų veislių paklausą. Ekologiškų veislių bandymų rezultatai taip pat gali būti pagrindas vertinant, ar veislė yra tinkama arba lygiavertė kitoms veislėms. Veislių bandymų po išleidimo į rinką organizavimas Europos šalyse labai skiriasi (keletą pavyzdžių rasite laukeliuose).

Norint paskatinti sėklų gamintojus pasirinkti ekologinio auginimo sąlygas labai svarbu, kad Auginimo ir naudojimo vertės vertinimas (VCU tyrimas), kuris yra privalomas registruojant pasėlių veisles, būtų atliekamas ir ekologinėmis sąlygomis. Šiandien tai įmanoma tik keliose Europos valstybėse narėse ir tik nedaugeliui pasėlių (daugiausia kviečiams).

Prancūzija

2000 m. pradžioje Prancūzijos ekologinės žemdirbystės tyrimų institutas (ITAB) įsteigė bendradarbiavimo tinklą pasėlių bandymams. ITAB koordinuoja įvairius suinteresuotuosius subjektus – patarėjus, ekologinės gamybos kooperatyvus, žemės ūkio rūmus, vietos ekologinės gamybos ūkio subjektų organizacijas, sėklų bendroves ir tyrėjus. Bandymai rengiami tiek ekologiniuose ūkiuose, tiek eksperimentinėse stotyse. Veislių bandymai yra ekologinės sėklininkystės dalis, o pusė tikrinamų veislių yra iš kitų šalių, pvz., Šveicarijos, Austrijos ir Vokietijos. Vietos organizacijos gauna valstybinę finansinę paramą bandymų rengimui ir organizavimui. ITAB pati dengia savo išlaidas ir gauna paramą iš užsiregistravusių ūkininkų tinklui koordinuoti ir jo rezultatams skleisti. Informacija apie veislių našumą ekologinėmis sąlygomis padeda ekologiškai ūkininkaujantiems išsirinkti tinkamas veisles. Prancūzijoje taip pat galima atlikti oficialius VCU žieminių kviečių veislių tyrimus su papildomais ekologiniais bandymais (Laurence Fontaine ir Frédéric Rey iš ITAB).

Lenkija

Dirvožemio mokslo ir augalų auginimo institutas-valstybinis tyrimų institutas (IUNG-PIB) prie Žemės ūkio ir kaimo plėtros ministerijos ekologinių veislių bandymus pradėjo prieš 15 metų, kai žymiai padidėjo šalies ekologinės gamybos plotai. Atsirado rinkos, ekologiškai ūkininkaujančiųjų, žemės ūkio konsultantų ir vyriausybės poreikis išsiaiškinti, kaip įprastinės veislės auga ekologinės gamybos sąlygomis. Siekdamas patenkinti šį poreikį, IUNG-PIB stotyse ir ūkiuose sukūrė veislių bandymų eksperimentinį tinklą. 2018 m. bendradarbiaujant su Veislių mokslinių tyrimų centru (COBORU) buvo įsteigta Nacionalinė ekologiškų augalų tyrimų programa. 2018 m. pradėti žieminių (rugiai, kviečiai, kvietrugiai) ir vasarinių javų (miežiai, avižos, kviečiai) ekologinės gamybos laukų bandymai. Ateityje bus įtraukti ir ankštiniai augalai. Atlikus šiuos bandymus per artimiausius keletą metų bus parengtas rekomenduojamų veislių sąrašas ekologinės gamybos ūkio subjektams. Veislės atrenkamos konsultuojantis su sėklų gamintojais pagal rinkos segmentą ir specifinius požymius (t. y. atsparumą patogenams, konkurencingumą piktžolių atžvilgiu ir kt.). Siekdamas skleisti rezultatus tarp ūkininkų, IUNG bendradarbiauja su Žemės ūkio konsultavimo paslaugų centru (Jaroslaw Stalenga iš IUNG-PIB).

1.2 Nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo taisyklės

Siekiant užtikrinti, kad ūkininkai turėtų pakankamai sėklų ir sodinamosios medžiagos, ES reglamentas 834/2007 leidžia taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas ekologiškoms sėkloms ar vegetatyvinei dauginamajai medžiagai tais atvejais, kai jų neįmanoma gauti ekologinės gamybos būdu. Ekologiškai išaugintos vegetatyvinės medžiagos naudojimo išimčių turi būti taikoma kuo mažiau: leidimai išduodami tik vienam sezonui, tik ne cheminiu būdu apdorotoms sėkloms ir tik tuo atveju, jei ūkininkas remdamasis nacionaline ekologiškų sėklų duomenų baze gali įrodyti, kad sėklos nepavyko gauti iki sėjos laiko.

Pagal įgyvendinimo ES reglamento 889/2008 45 straipsnį, leidimas naudoti sėklas arba sėklinės bulves, kurios nėra gautos ekologinės gamybos būdu, gali būti išduodamas tik šiais atvejais:

- a) kai nacionalinėje sėklų duomenų bazėje nėra užregistruota jokios vartotojo norimos įsigyti rūšies veislės;
- b) jei nėra tiekėjo, galinčio iki sėjos ar sodinimo pristatyti sėklų ar sėklinių bulvių, vartotojui jų užsakius iš anksto prieš pagrįstą laiką;
- c) jei vartotojo norima įsigyti veislė nėra registruota duomenų bazėje, o vartotojas gali įrodyti, kad nė viena užregistruota tos pačios rūšies alternatyva nėra tinkama;
- d) jei pagrindžiama, kad jos reikia tyrimui, smulkaus bandinio testavimui ar veislės konservavimui, dėl kurių yra gautas valstybės narės kompetentingos institucijos sutikimas.

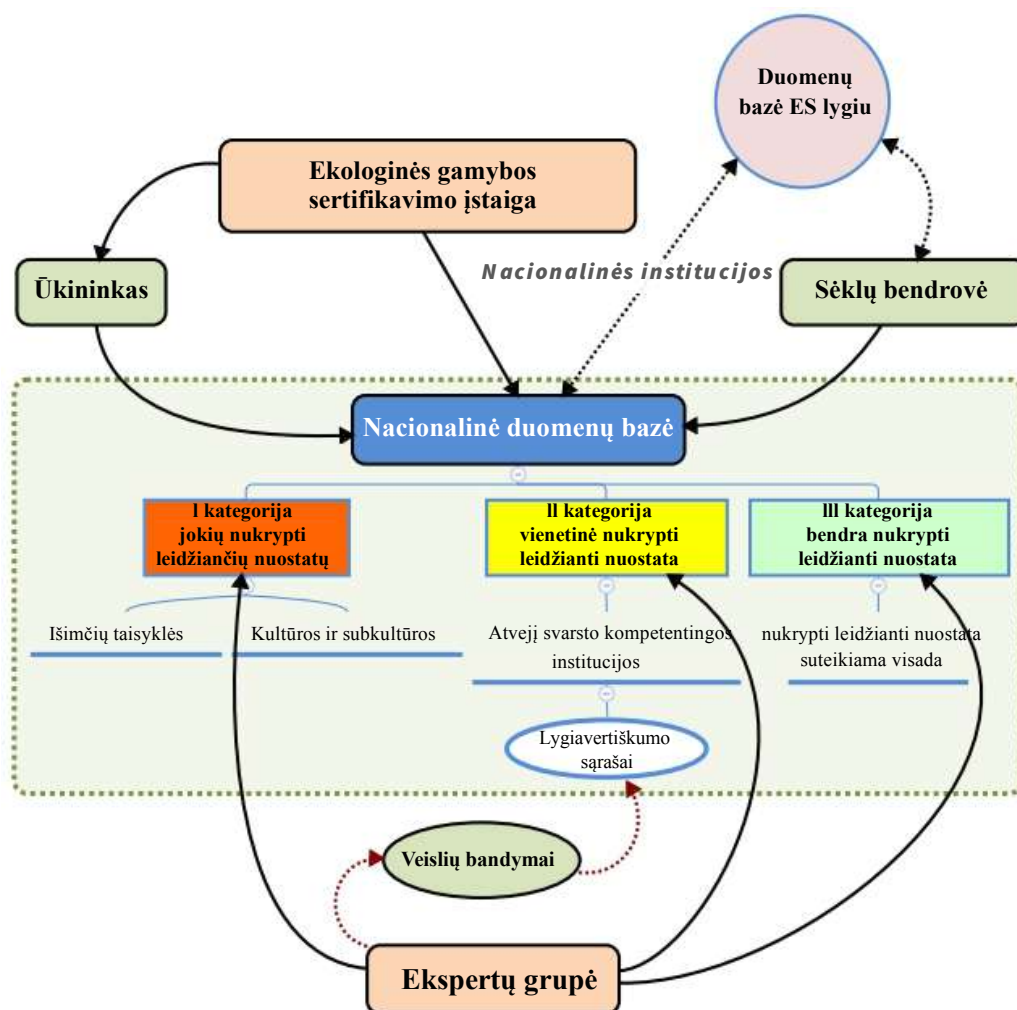
Skirtingos kategorijos pagal kiekvienos rūšies ekologiškų sėklų prieinamumą:

Rūšys, kurioms pakanka ekologiškai išaugintų sėklų ar sėklinių bulvių ir jų veislių yra pakankamai visoje Bendrijoje, todėl joms netaikomos nukrypti leidžiančios nuostatos, yra išdėstytos vadinamajame X priede.

Kitoms rūšims išimtyms taikomos tik pavieniams vartotojams vieną kartą per sezoną (vienetinės), o institucija ar įstaiga, atsakinga už jų taikymą, registruoja leidžiamus sėklų ar sėklinių bulvių kiekius.

Kompetentinga valstybės narės institucija gali išduoti bendrą leidimą, galiojantį visiems vartotojams, jei sėklų duomenų bazėje nėra tam tikros rūšies ekologiškų sėklų.

1 PAV. Neekologiškų, chemiškai neapdorotų sėklų naudojimo nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo pavyzdys. I, II ir III kategorijos apibrėžia, kai netaikomos jokios išimtys, taikoma vienetinė arba bendra sistema. Ekspertų grupės (žr. 1.6) priskiria kiekvieną kultūrą ar subkultūrą vienai iš trijų kategorijų pagal tai, ar yra ekologiškai dauginamų sėklų ir ar yra atitinkamų veislių, pritaikytų regionui ir ekologinės gamybos sąlygoms, pasirinkimas (veislių bandymai, žr. 1.1.4). Sėklų bendrovės savo komercinių ekologiškų sėklų sąrašą pateikia nacionalinėse ekologiškų sėklų duomenų bazėse (žr. 2 dalį), kur ūkininkai gali pasitikrinti, ar sėkla tiekiamas. Šis modelis yra pagrįstas Reglamentu EB 834/2007 ir jo įgyvendinimo reglamentu EB 889/2008, galiosiančiais iki bus pakeisti nauju ekologinės gamybos reglamentu EB 2018/848. Dėl to gali būti panaikinta III kategorija.

1.3 Nacionalinis priedas

Iki šiol X priede nebuvo įmanoma įrašyti nė vienos rūšies augalų, kuriems visoje ES būtų pakankamai ekologiškai dauginamų sėklų ar vegetatyvinės dauginamosios medžiagos. Todėl kai kurios šalys (Nyderlandai, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas, Švedija, Belgija ir Šveicarija) sukūrė ir įgyvendino nacionalinį priedą, kuriame išvardytos rūšys ar porūšiai, kurių ekologiškų sėklų jų teritorijoje yra pakankamai, todėl nukrypti leidžiančios nuostatos netaikomos. Šiose šalyse kultūros skirstomos į tris kategorijas: (I) nėra jokių išimčių, atitinkančių Nacionalinį

priedą; (II) viena išimtis vienam ūkininkui; (III) bendra išimtis (1 pav.).

Tose šalyse, kuriose egzistuoja Nacionalinis priedas, reikia apibrėžti aiškius klasifikavimo kriterijus. Šią užduotį paprastai vykdo viena ar daugiau ekspertų grupių, kurios taip pat dalyvauja pačioje kasmetinėje klasifikavimo procedūroje (1 pav.). Įvairi ekspertų grupių sudėtis užtikrina, kad į procesą bus įtrauktos visų susijusių suinteresuotųjų asmenų žinios ir patirtis (žr. 1.6 skyrių „Ekspertų grupės“). Norint apibrėžti, kurias rūšis (porūšius) galima įtraukti į Nacionalinį priedą (dar vadinamą 1 kategorija), reikia atsakyti į šiuos klausimus apie kiekvieną kultūrą:

- Ar pagrindinių veislių, kurias naudoja ekologinės gamybos ūkio subjektai, ekologiška sėkla yra prieinama?
- Ar asortimento kiekis ir įvairovė pakankami skirtingiems dirvožemio tipams, regionams, sezonams ir rinkoms?
- Jei asortimento nepakanka visai kultūrai, ar kultūrą galima suskirstyti į subkultūras?
- Ar trūkumo atveju (pagrindinę veislę galima pakeisti kitomis lygiavertėmis veislėmis)?
- Ar ekologiškų sėklų gamintojų skaičius yra pakankamai didelis, kad būtų išvengta monopolijų?

Pagrindinės pagrįsto sprendimų priėmimo priemonės yra:

- Veislės, iš kurių ekologiškai dauginamos sėklos, apžvelgiamos nacionalinėje ekologiškų sėklų duomenų bazėje. Be to, sėklų bendrovės ekspertų grupėse teikia informaciją apie naujas veisles, kurios bus prieinamos

Nyderlandų Nacionalinis Priedas³

Nyderlandų vyriausybė įvertinusi, koks stiprus sėklų sektorius šalyje, 2003 m. nusprendė sukurti savo Nacionalinį priedą – sąrašą kultūrų ir subkultūrų, kurių ekologiškų sėklų nacionalinėje duomenų bazėje yra pakankamai ir kurioms nebus taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos.

Kartu su ūkininkais ir sėklų gamintojais Louis Bolk institutas nustatė kriterijus, pagal kuriuos įvertinama, kurias kultūras (subkultūras) galima įtraukti į Nacionalinį priedą. 2003 m. buvo suburtos ekspertų grupės (žr. 1.6 skyrių „Ekspertų grupės“), o 2004 m. parengtas pirmasis Nyderlandų nacionalinis priedas. Nuo tada ši sistema paplito kaip patikrinta sistema, leidžianti laipsniškai padidinti ekologiškų sėklų ir vegetatyvinės dauginamosios medžiagos gamybą ir naudojimą.

1 LENTELĖ. Ištrauka iš 2016 m. Nyderlandų ekologiškų sėklų duomenų bazės, parodanti grūdinių kultūrų ir subkultūrų klasifikavimą į tris kategorijas taikant skirtingas nukrypti leidžiančių nuostatų sistemas neekologiškoms, chemiškai neapdorotoms sėkloms.

I kategorija arba Nacionalinis priedas	II kategorija	III kategorija
Didelis veislių pasirinkimas, ekologiškų sėklų yra pakankamai	Ribotas veislių pasirinkimas, o ekologiškų sėklų kiekis nepakankamas	Ekologiškų sėklų nėra
Jokių nukrypti leidžiančių nuostatų	Galima vienetinė nukrypti leidžianti nuostata	Bendra nukrypti leidžianti nuostata
Speltų kviečiai, vasariniai kviečiai, vasariniai miežiai, žieminiai kvietrugiai	Grikių, avižos, žieminiai rugiai	Kietieji kviečiai, vasariniai rugiai, vasariniai kvietrugiai, žieminiai miežiai, sorgai

Įspėjamasis sąrašas

Prancūzijoje sėklų, kurioms taikomos nukrypti nuo ekologinės gamybos reikalavimų leidžiančios nuostatos, klasifikavimo sistemoje yra ketvirta kategorija – vadinamasis įspėjamasis sąrašas. Nacionalinės ekspertų grupės nustato kultūras kandidates, kurios bus įtrauktos į Nacionalinį priedą per kitus 2–3 metus. Šio įspėjamojo sąrašo tikslas yra suteikti sėklų bendrovėms ir ūkininkams galimybę prognozuoti situaciją, sukuriant svarbią paskatą sėklų bendrovėms padidinti ekologiškų sėklų gamybą, o ūkininkams – išbandyti naujas veisles, kurių ekologiškų sėklų galima gauti. Ūkininkai savo sertifikavimo įstaigai turi aiškiai pagrįsti neekologiškų kultūrų iš įspėjamojo sąrašo sėklų naudojimą.

³ For an overview of Category I crops at European level, see LIVESEED booklet: “The State of Organic Seed in Europe” [„Ekologiškų sėklų padėtis Europoje“] https://www.liveseed.eu/wp-content/uploads/2019/12/FNL-FNL-Web-Interactive-NOV19-Booklet2-LIVESEED_web.pdf

kitą vegetacinį sezoną.

- Apžvelgiamos anksčiau leistos taikyti išimtys su įvairių veislių kiekiais. Šioje apžvalgoje pateikiama informacija apie veisles, kurių vis dar trūksta ekologinės gamybos asortimente.

Taikant laipsnišką metodą, kultūras galima suskirstyti į subkultūras pagal tipą (pvz., „jaučio širdis“ arba vyšniniai pomidorai), sezoną (pvz., vasariniai ar žieminiai kviečiai), auginimo tipą (po stogu ar visiškai lauke) ar rinkos segmentą (pvz., šviežia arba perdirbta), kad rinka būtų visiškai aprūpinta ekologiškais sėklomis. Pavyzdžiui, Nyderlanduose šparaginės pupelės iš žalumynų turgaus priskiriamos I kategorijai, o perdirbti skirtos šparaginės pupelės vis dar priklauso II kategorijai. Siekiant skatinti, kad daugiau kultūrų veislių būtų įtraukta į I kategoriją, taip pat svarbu leisti tam tikrą lankstumą (t. y. išimtį iš taisyklės) kompetentingai institucijai laikinai perklasifikuoti kultūrą į II kategoriją. Tarkime, netikėtai pritrūkus sėklų (pvz., jei ekologiškų sėklų trūksta dėl smarkios sausros arba atsiranda naujų kenkėjų ir ligų, kurioms atsparių veislių ekologiškų sėklų dar nėra).

1.4 Lygiavertės veislės

II kategorijos kultūrų veislėms ekologinės gamybos ūkio subjektai gali prašyti leisti taikyti vieną išimtį, tačiau remdamiesi nacionalinėje ekologiškų sėklų duomenų bazėje pateiktais duomenimis jie turi įrodyti, kad atitinkamų veislių ekologiškų sėklų nėra.

Kadangi ekologiškos sėklos yra brangesnės nei įprastinės, kai kurie ūkininkai stengiasi išvengti II kategorijos ekologiškų sėklų naudojimo rinkdamiesi kitą panašią veislę, kurios, jų žiniomis, ekologiškų sėklų nėra. Norint išvengti šios ydingos praktikos, gali būti naudojami vadinamieji lygiaverčių veislių sąrašai su lygiavertėmis ar panašiomis veislėmis. Vadovaujantis šiuo sąrašu galima atmesti prašymą leisti taikyti išimtį, jei galima įsigyti lygiaverčių savybių turinčios veislės ekologiškų sėklų. Taikant šią priemonę, veislės, įtrauktos į sąrašą, turi būti išbandytos regione, kuriame bus naudojamos, pageidautina – ekologiškais sąlygomis, o asmuo, priimančias prašymą leisti taikyti išimtį, turi turėti žinių apie atitinkamos veislės našumą.

Danijos atvejis

Ekspertų grupės įvertina visų ekologiškų sėklų duomenų bazėje išvardytų veislių (išskyrus vegetatyvinę dauginamąją medžiagą) tinkamumą ekologiškai gamybai Danijos (ar panašiam) klimato. Pirmiausia ekspertai į nacionalinę sėklų duomenų bazę įrašo, ar veislė buvo išbandyta veislių bandymuose Danijoje (ar panašiomis klimato sąlygomis). Jei veislė pasižymėjo specifiniu jautrumu ligai ar kitomis netinkamomis savybėmis, ji bus klasifikuojama kaip netinkama ekologinės gamybos sąlygomis (pvz., jei kviečių veislė pasižymi dideliu derliumi įprastomis sąlygomis, bet yra jautri geltonosioms rūdims, ji nebus klasifikuojama kaip tinkama). Ekologiškų ir įprastinių veislių bandymų, daugiausia su pasėliais, rezultatai netrukus po derliaus nuėmimo pateikiami veislių duomenų bazėje⁴. Šia duomenų baze plačiai naudojasi ūkininkai, konsultantai, įmonės ir kt., o jos duomenys taip pat skelbiami metinėje ataskaitoje.

Ekspertų grupė gali drąsiai atmesti prašymą leisti taikyti išimtį tais atvejais, kai yra lygiaverčių veislių ekologiškų sėklų. Ši praktika sumažina išimčių taikymą kultūroms, kurių ekologiškų sėklų užtenka, pavyzdžiui, javų, ankštinių, žolės ir dobilų, nes ūkininkai žino, kad šioms kultūroms išimtys nebus lengvai taikomos.

⁴ <https://sortinfo.dk/>

1.5 Vegetatyvinė dauginamoji medžiaga

Vegetatyvinės dauginamosios medžiagos gamyba ir naudojimas kelia ypatingų iššūkių. Skirtingai nei dauguma sėklų, vegetatyvinė dauginamoji medžiaga negali būti ilgai laikoma. Pavyzdžiui, sėklinės bulvės, vaismedžiai, braškės – visi jie turi būti parduoti ir persodinti netrukus po to, kai užauga ir nuimamas derlius. Todėl vegetatyvinė sodinamoji medžiaga dažnai gaminama pagal išankstinį užsakymą, kad medelynai

ar sėklų bendrovės tiksliai žinotų, kiek medžių, augalų ar bulvių turi išauginti. Kai kuriose ES šalyse buvo nustatytos specialios taisyklės, pagal kurias ekologiškų kultūrų augintojai privalo iš anksto užsisakyti vegetatyvinę dauginamąją medžiagą. Šiomis priemonėmis siekiama padidinti ekologiškos vegetatyvinės dauginamosios medžiagos gamybą ir naudojimą.

Sėklinės bulvės Nyderlanduose

Nyderlanduose sėklinės bulvės yra įtrauktos į Nacionalinį priedą nuo 2004 m. Tai reiškia, kad ūkininkams netaikoma jokia išimtis dėl įprastinių sėklinių bulvių naudojimo, išskyrus atvejus, kai rinkoje staiga atsiranda trūkumas ir visos ekologiškos sėklinės bulvės išparduodamos. Įvedus šią taisyklę kai kurie ūkininkai bandė apeiti ekologiškų sėklinių bulvių naudojimą atidėdami užsakymus iki sėjos laikotarpio pabaigos. Iki to laiko ekologiškų sėklinių bulvių augintojai jau būna pardavę likusias atsargas įprastinėje rinkoje, todėl būdavo išduodami vienkartiniai leidimai. Siekiant išvengti šios ydingos praktikos buvo įvesta „vasario taisyklė“, pagal kurią ekologiškų bulvių augintojai Nyderlanduose privalo užsisakyti sėklines bulves iki vasario 1 d. Jei sėklinių bulvių užsisakoma pasibaigus šiai datai, riziką prisiima patys ūkininkai: jei visos ekologiškos sėklinės bulvės bus parduotos, joms nebebus taikoma išimtis ir tais metais nebus galima auginti ekologiškų bulvių. Ši papildoma taisyklė veikia puikiai: visos ekologiškos sėklinės bulvės, kurias pagamina sėklų bendrovės, parduodamos ekologiškų kultūrų augintojams.

Vaismedžiai

Vaismedžių gamintojai gali pristatyti didžiąją dalį ekologiškos vaismedžių sodinimo medžiagos su sąlyga, kad užsakymai pateikiami pakankamai anksti. Pavyzdžiui, Vokietijoje FÖKO (organizacija, vienijanti 180 ekologiškų vaisių augintojų) pasiūlė ir įgyvendino specialų taisyklių rinkinį obelims, kriaušėms, svarainiams ir Nashi kriaušėms. Taisyklės nuo 2018 m. privalomos visuose Vokietijos regionuose. Pagal jas, ūkininkai privalo iš anksto užsisakyti vaismedžius ir pranešti ne vėliau kaip likus 12 mėnesių iki sodinimo. Taip pat buvo nustatyti minimalūs kokybės kriterijai ir sudarytas lygiaverčių veislių bei klonų sąrašas. Kai konkrečios veislės (pvz., obuolių veislė 'Topaz') ekologiškos žaliavos nėra, reikia naudoti lygiavertį kloną (pvz., 'Red Topaz'). Panašios taisyklės galioja Pietų Tirolyje (Italija) ir Nyderlanduose.

1.6 Ekspertų grupės

Ekologiškų sėklų ekspertų grupės yra nacionalinės suinteresuotųjų šalių grupės, dalyvaujančios ekologiškų sėklų tiekimo grandinėje. Jie pataria nacionalinei kompetentingai institucijai šalyje įgyvendinant reglamentą dėl ekologiškų sėklų. Pagal ekologinės gamybos reglamentą, sudaryti ekspertų patariamąją grupę nėra privaloma. Tačiau susijusių subjektų įsitraukimas į įgyvendinimo procesą gali palengvinti plataus masto reglamento priėmimą ir paspartinti jo įgyvendinimą. Apskritai pageidautina, kad šioje grupėje būtų atstovaujama visoms susijusioms ekologiškų sėklų sektoriaus suinteresuotosioms šalims (įskaitant vartotojus). Iki šiol nėra bendrų taisyklių ar gairių, kaip reikėtų sudaryti ir organizuoti ekologiškų sėklų ekspertų grupę, todėl ekspertų grupės įvairiose šalyse skiriasi. Šiuo metu ekspertų grupės yra suburtos Austrijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Danijoje, Nyderlanduose, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Šveicarijoje ir Italijoje. Kiekvienoje šalyje gali būti daugiau nei viena ekspertų grupė, sutelkianti dėmesį į skirtingas kultūrų kategorijas: pavyzdžiui, paaiškėjo, kad naudinga atskirti sodininkystės ir lauko kultūras, nes jos labai skiriasi auginimo, sėklų dauginimo, sėklų rinkodaros ir kt. atžvilgiais. Pavyzdžiui, Švedijoje yra keturios ekspertų grupės, kurių kiekviena yra susitelkusi į ankštinius, pašarus, daržoves ir bulves. Šalys, norinčios sudaryti patarėjų grupę ekologiškų sėklų klausimais, gali pradėti nuo vienos ekspertų grupės, atsakingos už visus augalus, kaip buvo padaryta Latvijoje.

1.6.1 Ekspertų grupių vaidmuo ir įgaliojimai

Ekspertų grupių ekologiškų sėklų klausimais funkcija ir įgaliojimai yra teikti rekomendacijas dėl kultūrų klasifikavimo į skirtingas kategorijas. Šios rekomendacijos grindžiamos sėklų prieinamumu nacionalinėje duomenų bazėje, ekspertų žiniomis ir diskusijomis grupėje. Ūkininkai arba ūkininkų atstovai taip pat turėtų būti įtraukti į šias ekspertų grupes, siekiant užtikrinti, kad ekologiškų sėklų prieinamumas (būsimoms) I kategorijos kultūroms (be išimčių) būtų pakankamas rinkos poreikiams patenkinti ir kad turimos veislės tenkintų šalies ūkininkų poreikius. Ekspertų grupės aptaria, kaip padidinti ekologiškų sėklų gamybą bei naudojimą, pagal poreikį nagrinėja atskiras rūšis ir joms taikomas nukrypti leidžiančias nuostatas.

Pakeitus kategoriją iš bendro leidimo į vienetinį arba į lygmenį be jokių išimčių (I kategorija) gali padidėti ekologiškų sėklų poreikis. Toks kategorijos pakeitimas – tai suinteresuotųjų šalių derybų, vykstančių ekspertų grupėje, rezultatas. Sėklų tiekėjai įsipareigoja gaminti daugiau ekologiškų sėklų, o ūkininkai (gamintojai) sutinka jų daugiau užsakyti. Kompetentinga institucija, bendradarbiaudama su kontrolės institucijomis ir duomenų bazės valdytoju, atlieka būtinus administracinius veiksmus (pvz., įtraukia į sąrašą, kuriam netaikomos išimtys, arba pritaiko specialias išimtis). Svarbu pabrėžti, jog siekiant, kad suinteresuotosios šalys neprarastų motyvacijos dirbti šiose grupėse, nacionalinės valdžios institucijos turėtų veiksmingai priimti ir įgyvendinti ekspertų grupių rekomendacijas.

Organizaciniai ekspertų grupių pavyzdžiai

Nyderlanduose ekspertų grupes finansuoja kompetentinga institucija, tačiau jos turi nepriklausomą pirmininką. Kompetentingai institucijai skirtoje ataskaitoje apibendrinamos grupių rekomendacijos dėl tolesnio jų įgyvendinimo. Kitose šalyse ekspertų grupėms vadovauja kompetentinga institucija. Tais atvejais, kai dalyvauja daugiau nei viena kontrolės įstaiga / sertifikavimo įstaiga (o kartais ir daugiau nei viena kompetentinga institucija), atstovams ekspertų grupėje taikoma rotacija. Pavyzdžiui, Vokietijoje yra 16 regioninių kompetentingų institucijų ir daugiau nei 20 kontrolės institucijų: sėklų ekspertų grupėje joms atstovauja viena kompetentinga institucija ir viena kontrolės institucija, paskirta atstovauti kitoms institucijoms. Tačiau norint užtikrinti, kad ši sistema būtų tikrai reprezentatyvi, labai svarbu, kad kitos institucijos ir kontrolės įstaigos taip pat dalyvautų ir tarpinėse ekspertų grupės diskusijose. Kalbant apie sėklų pramonę, svarbu, kad ekspertų grupėje būtų visi atitinkamų kultūrų sėklų tiekėjai ir augintojai.

2 LENTELĖ. Ekspertų grupės nariai gali būti nacionalinės ir regioninės valdžios institucijos, taip pat svarbios ekologiškų sėklų sektoriaus suinteresuotosios šalys su skirtingomis žiniomis ir kompetencija.

Ekspertų grupės narys	Kompetencijos	Indėlis į ekspertų grupę
Nacionalinės ir regioninės valdžios institucijos	Ekologiškų sėklų norminiai reikalavimai	Vykdyti teisinius reikalavimus ir pasiekti platų susitarimą dėl jų įgyvendinimo.
Kontrolės institucija / Ekologinės gamybos sertifikavimo įstaiga	Formalūs reikalavimai ekologinės gamybos patikrinimui	Sumažinti administracinę našumą. Sukurti standartines procedūras, leidžiančias taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas.
Duomenų bazės valdytojas	Techninis nacionalinės ekologiškų sėklų duomenų bazės įgyvendinimas	Gerinti ūkininkų, sėklų tiekėjų ir kompetentingų institucijų duomenų bazės funkcijas ir kokybę.
Sėklų sertifikavimas / Sėklų sveikatos biuras	Formalūs sėklų sertifikavimo reikalavimai	Užtikrinti, kad būtų atsižvelgiama į sėklų kokybės ir sveikatos problemas.
Sėklų tiekėjas / Sėklų gamintojų asociacija	Pasėliai ir veislės dauginant ekologiniu būdu	Padidinti ekologiškų sėklų poreikį. Sumažinti ekologiškų sėklų auginimo ekonominę riziką ir pagerinti ekologiškų sėklų rinkos situaciją.
Ūkio patarėjas / Ūkininko atstovas	Žemdirbiams reikalingų veislių savybės	Padidinti ekologiškų veislių, pritaikytų ekologiško auginimo sąlygoms, kokybę ir kiekį.
Ūkininkų asociacija	Ekologinė gamyba apskritai	Informuoti ekspertų grupę apie tam tikrų pasėlių ir veislių paklausą.
Biologinės įvairovės apsaugos biuras / NVO	Tradicinių / vietinių veislių naudojimas ekologiniame žemės ūkyje	Skatinti agrobiologinę įvairovę ekologiškų sėklų sektoriuje.
Ekologinio žemės ūkio tyrimų institutas	Veislių našumo mokslinių tyrimų rezultatai	Skatinti ekologiškų sėklų ir sėklininkystės sektoriaus augimą.

Antra dalis

- Ekologiškų sėklų duomenų bazės

Įvedus EB reglamentą Nr. 2092/91, kuris įsigaliojo 1992 m. sausio 1 d., ekologiškų sėklų (jei jos prieinamos) naudojimas ES ekologiniuose ūkiuose tapo privalomas. Tačiau reglamento įgyvendinimas valstybėse narėse skyrėsi, nes terminas „neprieinama“ reglamente nebuvo apibrėžtas. EB reglamento Nr. 1452/2003, įsigaliojusio 2004 m. sausio 1 d., pakeitime apibrėžtas „ekologiškų sėklų prieinamumas“. Be to, buvo uždrausta naudoti chemiškai apdorotas sėklas, tapo privaloma sukurti nacionalinę duomenų bazę, kurioje būtų išvardytos visos tam tikros valstybės narės rinkoje esančios ekologiškos sėklos ir sėklinės bulvės, ir įvesta procedūra, leidžianti naudoti neekologiškas sėklas, jei ekologiškos sėklos nėra prieinamos. EB reglamentas Nr. 834/2007 pakeitė ankstes-

nius reglamentus, o EB reglamento Nr. 889/2008 48 straipsnis išsamiai apibūdina nacionalinių ekologiškų sėklų duomenų bazių reikalavimus. Ekologiškos sėklos, neįtrauktos į nacionalinę ekologiškų sėklų duomenų bazę, laikomos „neprieinamomis“, o išimtyms, pagal kurias galima naudoti neapdorotas įprastines sėklas, taikomos remiantis šiuo „neprieinamumu“. Jei nacionalinės duomenų bazės lieka tuščios arba beveik tuščios, kompetentingos institucijos dažnai taiko išimtis neapdorotų įprastinių sėklų naudojimui. Todėl visų turimų ekologiškų sėklų įtraukimas į nacionalines duomenų bazes yra pirmas žingsnis siekiant apriboti išimčių skaičių, nes šie sąrašai yra įrodymas, kad galima atsisakyti neekologiškų sėklų naudojimo.

2.1 Sėklų pasiūlymų skelbimas nacionalinėse duomenų bazėse

Europoje šiuo metu yra du pagrindiniai būdai, kuriuos valstybės narės taiko ekologiškų sėklų pasiūlymams tvarkyti savo nacionalinėse duomenų bazėse.

Pirmasis metodas – per duomenų bazės valdytoją: sėklų tiekėjai turi pranešti apie savo siūlomas sėklas duomenų bazės valdytojui (pvz., Austrijoje, Ispanijoje, Latvijoje), kuris yra pagrindinis duomenų bazės tvarkytojas ir atsakingas už įrašų teisingumą bei reguliarių atnaujinimų. Šią užduotį gali tiesiogiai vykdyti nacionalinės kompetentingos institucijos arba pavesti privačiai organizacijai (pavyzdžių galima rasti Graikijoje, Nyderlanduose, Ispanijoje ir Bulgarijoje). Šio metodo pranašumas yra tas, kad ekologiškų sėklų pasiūlymai į duomenų bazę įkeliami teisingai, tačiau trūkumas, kad kurti sistemą reikia daug darbo, dėl to duomenų bazės gali būti atnaujinamos lėčiau. Taigi ekologiškų sėklų pasiūlymų, dėl kurių kreipėsi ūkininkai, statusas ne visada atspindi tikrąjį ekologiškų sėklų prieinamumą.

Antrasis metodas suteikia sėklų tiekėjams tiesioginę prieigą prie duomenų bazės ir galimybę atnaujinti savo pasiūlymus per asmeninę paskyrą (pvz., Vokietijoje, Šveicarijoje, Belgijoje, Švedijoje ir Portugalijoje). Pagrindinis šio metodo pranašumas, kad sėklų tiekėjas realiu laiku gali atnaujinti pasiūlymą pagal savo turimas ekologiškų sėklų atsargas. Sėklų tiekėjas sudarydamas sutartį su nacionalinės duomenų bazės valdytoju užtikrina, kad būtų laikomasi ekologiškų sėklų rinkodaros sertifikavimo reikalavimų.

2.2 Nacionalinių ekologiškų sėklų duomenų bazių ypatybės ir veikimas

Teisiniai reikalavimai, keliami nacionalinėms ekologiškų sėklų duomenų bazėms, yra gana riboti. Ir net statiškas sąrašas (pvz., Pdf failas) atitinka dabartinį ekologinio ūkininkavimo reglamentą (EB 889/2008, 51 straipsnis). Tačiau pirmenybė turėtų būti teikiama visiškai kompiuterizuotoms duomenų bazėms, nes jos gali būti lengviau ir dažniau atnaujinamos ir turi daug papildomų funkcijų bei ypatybių, kurios apžvelgiamos toliau.

Funkcijos: Istorijos funkcija ūkininkams, kontrolės įstaigoms, sėklų tiekėjams ir kitoms valdžios institucijoms leidžia atsekti, kokia veislė buvo prieinama ir kam ji buvo pasiūlyta (pvz., Vokietija).

Įspėjimo apie veiklą funkcija automatiškai sukuria **įspėjimą el. paštu**, kad sėklų tiekėjai atnaujintų savo pasiūlymus, jei jie tam tikrą laiką (pvz., 14 dienų) nebuvo aktyvūs duomenų bazėje. Paieškos įrankis leidžia vartotojams (ūkininkams) lengvai rasti konkretaus sėklų tiekėjo (pvz., Belgija) **kontaktinę informaciją** ir galimus pasiūlymus. Žymėjimo funkcija leidžia ūkininkams gauti atnaujintą informaciją apie pasirinktus augalus, pavyzdžiui, apie atnaujintus pasiūlymus, kategorijos pakeitimą ir pan., tiesiogiai per savo paskyrą (pvz., Nyderlandai).

Ypatybės: Kai kuriose duomenų bazėse leidžiama **nustatyti vienos kultūros subkultūras** pagal auginimo sezoną (pvz., pavasarinės ar žiemos veislės) arba rinkos kanalą (pvz., pramoniniam naudojimui, šviežių produktų rinkai). Naudojant šią funkciją galima tiksliau suklasifikuoti subkultūras skirtingose nukrypti

leidžiančių nuostatų kategorijose, kaip aprašyta anksčiau. Kai kuriose duomenų bazėse gali būti **papildomos informacijos apie veisles ar sėklų partijas**, pavyzdžiui, veisimo būdą (ekologiškas, įprastinis...), sėklų kokybę ar veislės tinkamumą konkreitiems regionams ar jų tvarkymo metodus. Pavyzdžiui, Danijos nacionalinėje sėklų duomenų bazėje nurodoma, ar buvo išbandyta veislių prisitaikymas ir tinkamumas šalyje. Jei veislė nėra tinkama, tiekėjo prašoma pašalinti ją iš duomenų bazės. Kita labai svarbi savybė yra **galimybė kreiptis dėl nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo ir jos tvarkymas per duomenų bazę**. Tai leidžia ūkininkams tiesiogiai duomenų bazėje užregistruoti prašymą, o kontrolės institucija internetu gauna visą reikalingą informaciją išimti suteikti ar atmesti. Surinktus duomenis galima panaudoti rengiant metinę ataskaitą Europos Komisijai apie leistas taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas (tai daroma Vokietijoje⁵). Šis procesas yra labai efektyvus ir padeda ūkininkams bei kontrolės įstaigoms sėkmingai įgyvendinti ir naudoti ekologiškų sėklų duomenų bazę.

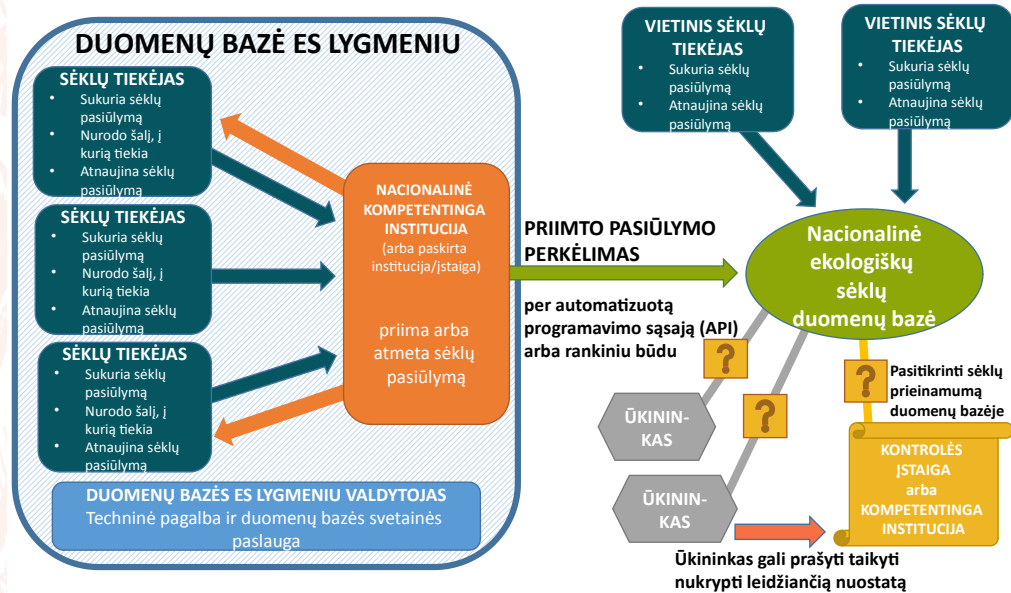
2.3 Bendra ES duomenų bazė

Ekologiškų sėklų poreikis tam tikroje šalyje gali būti geriau patenkintas, jei atsižvelgiama ir į kaimyninių šalių sėklos tiekėjus ar panašias pedoklimatines sąlygas. Tai ypač pasakytina apie faktą, kad kai kuriose Europos šalyse ekologiškų sėklų tiekimas yra labai ribotas, o kitose – auga. Be to, yra tarptautinių ekologiškų sėklų tiekėjų, siūlančių platų veislių, kurias galima auginti keliose Europos šalyse, asortimentą. Iki šiol sėklų tiekėjai privalo įvesti ir atnaujinti ekologiškų sėklų kiekius, tiekiamus į bet kurią šalį, atitinkamose nacionalinėse duomenų bazėse (kas taip pat gali reikšti skirtingas vietines kalbas). Jei tam tikros šalies rinkos potencialas yra per mažas, interesas į šios šalies duomenų bazę įvesti turimas ekologiškas sėklas ribotas. Be to, kai kurios valstybės narės leidžia ekologiškas sėklas įtraukti į savo nacionalinę duomenų bazę tik tuo atveju, jei sėklų tiekėjas turi registruotą buveinę jų šalyje. Tai dar labiau riboja ekologiškų sėklų prieinamumą.

⁵ Šią funkciją turi ekologiškų sėklų duomenų bazė www.organicXseeds.com

Siekdamas pagerinti šią situaciją, projektas „LIVESEED“ kuria bendrą Europos duomenų bazę, kuri gali žymiai sumažinti administracinę našą ekologiškų sėklų tiekėjams ir tarpautinėms sėklų bendrovėms suteikti prieigą prie nacionalinių ekologiškų sėklų duomenų bazių per vieną bendrą portalą. Tai padės sukurti vienas sąlygas prekybai ekologiškais sėklomis ir padidins ekologiškų sėklų pasiūlos ES skaidrumą. Sėklų tiekėjas galės įregistruoti savo ekologiškų sėklų pasiūlymą į bendrą visai Europai duomenų bazę ir tada pasirinkt šalis, kuriose, tikimasi, jo veislės augs gerai ir į kurias jos gali būti išsiųstos už priimtą kainą. Ši informacija

bus perduota nacionalinėms sėklų duomenų bazėms per automatinę programavimo sąsają (API) arba programinę kopiją (2 pav.). Tada nacionalinės valdžios institucijos gali nuspręsti, ar priimti sėklų tiekėjo pateiktus pasiūlymus, ar ne, nes išimtis grindžiama nacionaline duomenų baze ir prieinamomis ekologiškais sėklomis „jos teritorijoje“. Jei nacionalinė institucija nepriima ekologiškų sėklų pasiūlymo, ji tai praneša sėklų tiekėjui ir nurodo tokio sprendimo priežastis. Sėklų tiekėjo taip pat gali būti paprašyta pateikti įrodymų, kad ekologiškų sėklų veislė yra tinkama atitinkamos šalies pedoklimatinėms sąlygoms.

2 PAV. Bendros duomenų bazės schema ir duomenų suvedimas į nacionalines ekologiškų sėklų duomenų bazes. Mėlynos rodyklės rodo sėklų tiekėjo atliktą sėklų siuntimą; raudonos rodyklės rodo pasiūlymus, kuriuos atmetė kompetentinga institucija; žalios rodyklės rodo pasiūlymus, kuriuos priima kompetentinga institucija per atitinkamas nacionalines ekologiškų sėklų duomenų bazes (per automatinę programavimo sąsają (API) arba rankiniu būdu). Ūkininkai ir kontrolės įstaigos nacionalinėse duomenų bazėse gali patikrinti, ar ekologiškos sėklos prieinamos. Jei tinkamos ekologiškos sėklos neprieinamos, ūkininkai gali prašyti taikyti išimtį neekologiškoms neapdorotoms sėkloms.

Trečia dalis

- Alternatyvūs ekologiškų sėklų šaltiniai

Lyginant su įprastiniu ūkininkavimu, ekologiniam žemės ūkiui dėl jo pobūdžio reikia daug platesnio veislių pasirinkimo. Tai ypač aktualu ribinei aplinkai ar regionams (tokiems kaip daugelis Viduržemio jūros baseino regionų), kuriuose klimatas, dirvožemis, agroekosistemos ir maisto kultūra labai varijuoja. Naudojimas alternatyviais komercinių sėklų šaltiniais gali būti strategija, skirta sustiprinti agrobiologinės įvairovės lygį, padidinti bendrą ekologiškų sėklų prieinamumą ir naudojimą bei diversifikuoti rinkos strategijas (pvz., vietinė rinka, bendruomeninis žemės ūkis). Tai ypač pasakytina apie tuos atvejus, kai ekologiškų sėklų gamyba nėra pakankamai išplėtotą ar finansiškai perspektyvi sėklų įmonėms arba kai ūkininkai ieško veislių, turinčių labai specifinių savybių ir skonį.

3.1 Tradicinės veislės ir ūkyje išsaugotos sėklos

Tradicinės arba vietinės veislės yra veislės, kurių ūkininkai gaudavo iš tam tikrų regionų prieš įsigaliojant komercinėms augalų veisimo ir augalų veislių apsaugos taisyklėms. Tai reiškia tvirtą šių veislių ryšį su vietos ar regionų agronominėmis praktikomis, taip pat su ūkininkavimo ir maisto gamybos socialiniais bei kultūriniais aspektais. Ekologiškai ūkininkaujantiems leidžiama iš naujo sėti skirtingas auginamas veisles laikantis specialių taisyklių tik saugotinoms veislėms (išsamiau žr. ES Reg. 2100/94 ir 1768/95). Mokyamai ūkininkams, kaip išsaugoti savo sėklas ir gauti įdomios genetinės medžiagos, yra labai svarbūs jų įgalinimui ir geros sėklų kokybės užtikrinimui. Tradicinių veislių galima rasti prisijungus prie:

- Genų bankų – užklauskos tiesioginiam naudojimui; tokiu atveju nereikia standartinės medžiagos perdavimo sutarties (SMTA). Prieiga prie medžiagos paprastai ribojama labai nedideliais sėklų kiekiais;
- Bendruomenės sėklų bankai (CSB)⁶ – suteikia prieigą prie vietinių veislių dažnai didesniais kiekiais nei genų bankai;
- Sėklų tinklai – paremti sėklų ir žinių mainais tarp ūkininkų.

⁶ <http://www.communityseedbanks.org/>

Graikijos pavyzdys

Daugelis Graikijos ekologinės gamybos ūkio subjektų išsaugo savo veisles arba gauna sėklų per sėklų tinklus ir iš bendruomenės sėklų bankų. Jie tvirtina, kad jų tradicinių veislių arba kai kurių šiuolaikinių veislių, užaugintų valstybiniuose instituteuose, sėklos yra tinkamiausias, nes jos yra geriau pritaikytos vietinėms, mažai darbo reikalaujančioms ūkininkavimo sąlygoms, taip pat yra pigesnės nei importuotos sėklos. Norėdamas pakoreguoti šią praktiką ir padėti vietos bendruomenėms įvertinti savo agrobiologinę įvairovę, 2012 m. AEGILOPS⁷ tinklas pradėjo sėklų dauginimo mokymo programas ekologiškai ūkininkaujantiems. Kiekvienais metais bendradarbiaujant su vietos valdžia organizuojamos regioninės sėklų mokyklos, skirtos ūkininkų, sodininkų, agronomų, vartotojų, maisto grandinės dalyvių ir sėklų gamintojų organizacijoms. Regioniniai bendruomenės sėklų bankai dirba vertindami veisles ir sėklų tyrimus, taip pat dalyvauti pakviesti mokslo institutai, universitetai ir maisto grandinės dalyviai.

Per 15 AEGILOPS tinklo veiklos metų kai kurios vertingos tradicinės veislės vėl pradėtos auginti, taip pat buvo parinkta naujų: 'Limnos' (sena kietųjų kviečių veislė), 'Skliropetra' (sena duonos kviečių veislė) ir unikali graikų vienagrūdžių vietinių kviečių veislė 'Kaploutzas' – tai keletas vietinių veislių, kurios dabar plačiai auginamos šiaurėje ir centrinėje Graikijoje. Kai kurios tradicinės veislės (vienagrūdžiai kviečiai 'Kaploutzas', kietieji kviečiai 'Saritsam' iš Lesvos salos ir vietiniai pipirai 'Mpachovitiki' iš Aridajos regiono) buvo pasiūlytos įtraukti į nacionalinį katalogą kaip saugotinos veislės⁸. Netrukus bus galima įsigyti elitinių sėklų, skirtų sertifikuotoms ekologiškoms sėkloms gaminti (Kostas Koutis, Aegilops, Graikija).

⁷ <http://www.aegilops.gr/en/>

⁸ „Saugotinių veislių“ sąvoka egzistuoja ES teisės aktuose nuo ES direktyvos 98/95 laikų ir apima „daržovių vietinėms populiacijoms ir veislėms, tradiciškai auginamoms tam tikrose regionuose, kurioms gresia genetinė erozija, ir veislėms, nekuriančioms pridėtinės vertės komercijai, bet išsivysčiusioms augti tam tikromis sąlygomis“; jų registravimo veislių kataloguose ir jų teisėtos sėklų apyvartos reglamentavimas yra numatytas daugelyje vėlesnių teisinių dokumentų (ES direktyvos 2008/62; 2009/145; 2010/60).

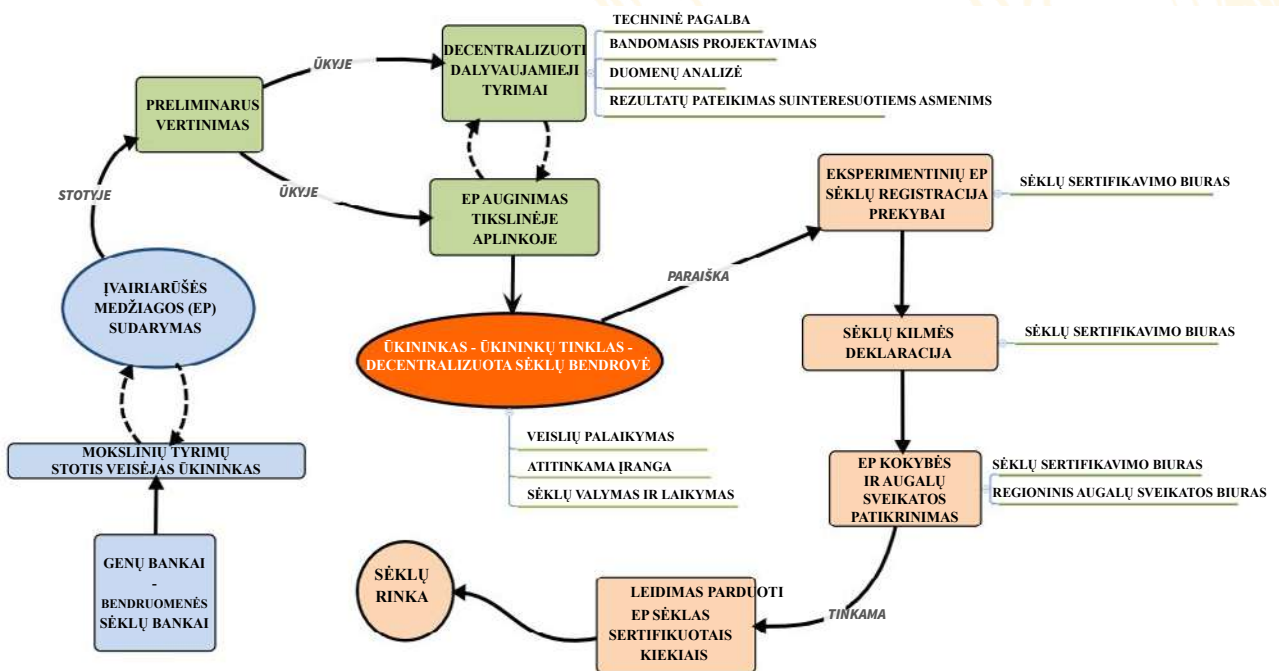
3.2 Populiacijos ir ekologiška įvairiarūšė medžiaga

Augalų populiacijos gaunamos atliekant sudėtingą kryžminimą tarp skirtingų motininių savidulkių rūšių arba auginant kartu įvairias besikryžminančias rūšis, po to išvedami palikuonys ir abiem atvejais tolesnės jų kartos dalyvauja natūralioje atrankoje. Europos Komisija įgyvendinimo sprendimu 2014/150 „uždegė žalių šviesą“ eksperimentinei kviečių, miežių, avižų ir kukurūzų populiacijų prekybai iki 2018 m. gruodžio 31 d. Iki šiol eksperimente dalyvavo Danija, Prancūzija, Vokietija, Italija, Nyderlandai ir JK, užregistravusios įvairiarūšės javų medžiagas prekybai.

Įgyvendinimo sprendimu 2018/1519⁹ Komisija pratęsė eksperimentą iki 2021 m. vasario mėn. **leidama visoms valstybėms narėms dalyvauti registruojant tos pačios veislės įvairiarūšes medžiagas** (naujų paraiškų pateikimo terminas:

2019 m. gruodžio mėn.)¹⁰. Šis pratęsimas sujungs turimą populiacijų rinkodaros patirtį atsižvelgiant į naujo ekologinės gamybos reglamento nuostatas, pagal kurias ekologiniame žemės ūkyje bus leidžiama naudoti sėklas iš ekologiškos įvairiarūšės medžiagos (Reglamento ES 848/2018 13 straipsnis).

Tačiau ekologiškos įvairiarūšės medžiagos sėklų rinkodaros įgyvendinimas naujame ekologinės gamybos reglamente bus įtvirtintas Europos Komisijos priimtais deleguotaisiais aktais. Todėl projekte „LIVESEED“ analizuojama prekybos populiacijos sėklomis ekologiniame žemės ūkyje patirtis yra svarbus būdas informuoti Komisiją apie sėkmingus ekologiškos įvairiarūšės medžiagos registravimo, apibūdinimo, rinkodaros, atskamumo ir sertifikavimo modelius.

3 PAV. Sprendimo 2014/150 / ES dėl įvairiarūšės medžiagos (arba evoliucionavusių populiacijų, EP) įgyvendinimas Italijoje: oficialios mokslinių tyrimų institucijos (mėlyna) kuria pradinės populiacijas. Jos įvertinamos ūkyje prieš registruojant prekybai (žalia). EP sėklas dauginama ir parduoda (oranžinė) sėklų bendrovės ar ūkininkai, turintys sėklų gamybos licenciją. EP registracija ir paskesnis sėklos kokybės ir sveikatos sertifikavimas vykdomas pagal ES ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytas procedūras. EP sėklų gamybai ir pardavimui labiausiai tinka decentralizuotos sėklų bendrovės / įmonės, nes geriausi rezultatai pasiekiami auginant EP jų tiksliniame regione.

9 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D1519&from=LT>
10 https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2018/1519/oj

Skatinimas naudoti ekologišku adaptuotų kultūrų sėklas

Sėklos yra ūkininkavimo pagrindas. Todėl ekologinę gamybą reikėtų pradėti nuo ekologišku sėklų. Naudoti ekologiškas sėklas yra privaloma pagal Europos ekologinės gamybos reglamentą, tačiau neapdorotos įprastos sėklos vis dar daugiau ar mažiau naudojamos skirtingose šalyse.

Ekologinėms sistemoms pritaikytos veislės yra itin svarbios norint išnaudoti visą ekologinio žemės ūkio potencialą Europoje. Būtinės specifinės savybės: tolerancija ar atsparumas kenkėjams, ligoms ir piktžolėms, maistinių medžiagų vartojimo efektyvumas. Tačiau nedaug organizacijų investuoja į ekologinės sėklininkystės programas, dažniausiai dėl mažos investicijų grąžos.

Norėdami naudoti 100 proc. pritaikytų veislių ekologiškas sėklas turime įveikti kelis iššūkius:

- Techninius ekologišku sėklų auginimo iššūkius
- Ekologinės sėklininkystės programų stoką
- Informacijos apie ekologišku sėklų prieinamumą ir paklausą trūkumą
- ES ekologinės gamybos reglamento įgyvendinimo nenuoseklumą

Ką darys „LIVESEED“⁶⁶

„LIVESEED“ tikslas yra pagerinti ekologišku sėklų ir sėklininkystės sektoriaus skaidrumą ir konkurencingumą bei skatinti plačiau naudoti ekologiškas sėklas.

Ką darys „LIVESEED“:

- Skatins darnų ES reglamento dėl ekologišku sėklų įgyvendinimą
- Stiprins ekologišku sėklų duomenų bazes visoje ES
- Tyrinės socialinius ir ekonominius ekologišku sėklų auginimo bei naudojimo aspektus
- Gerins ekologišku sėklų prieinamumą ir kokybę
- Parengs ekologišku veislių bandymo ir registravimo gaires
- Kurs naujoviškus sėklininkystės metodus, kad būtų galima išplėsti ekologišku veislių pasirinkimą

Moksliniai tyrimai apims ankštinius augalus, daržoves, vaismedžius, javus ir pašarinius augalus atsižvelgiant į skirtingas ūkininkavimo sistemas visoje Europoje.

Bendradarbiavimas

„LIVESEED“ turi 36 partnerius ir 14 susijusių trečiųjų šalių iš 18 Europos šalių. Konsorciume dalyvauja atstovai iš mokslinių tyrimų institutų, sėklininkystės bendrovių, sėklų bendrovių, ekologinių asociacijų (ūkininkai, perdirbėjai, mažmenininkai) ir nacionalinių valdžios institucijų.

„LIVESEED“ yra unikali galimybė padidinti ekologiškų sėklų kiekį ir kokybę Vidurio ir Rytų Europoje.

Dóra Drexler,
ÖMKi

Norint skatinti ekologiškų sėklų auginimą, naudojimą ir ekologišką veisimą svarbu sujungti skirtingų iniciatyvų tinklus Europoje.

Gebhard Rossmannith,
Bingenheimer Saatgut

Tikiuosi, kad galiausiai galėsime pateikti rekomendacijas nacionalinėms institucijoms ir ES, kaip suderinti ES reglamento dėl ekologiškų sėklų įgyvendinimą.

Monika Messmer,
FiBL-CH mokslinė koordinatore

Tobulinant ekologinį ūkininkavimą Europoje svarbu sukurti gerai veikiančią ekologiškų sėklų ir sėklininkystės sektorių.

Riccardo Bocci,
Rete Semi Rurali

Trukmė: 4 metai (2017–2021 m.)
Projekto koordinatorius: IFOAM EU
Mokslinis koordinatorius: FiBL-CH

Budžetas: 7,5 mln. EUR
iš Europos Sąjungos
ir 1,5 mln. EUR iš Šveicarijos

EKOLOGIŠKŲ SĖKLŲ IR AUGALŲ VEISLIŲ PLATINIMAS VISOJE EUROPOJE

www.liveseed.eu

„LIVESEED“ finansuoja Europos Sąjungos programa „Horizontas 2020“ pagal dotacijos sutartį Nr. 727230 ir Šveicarijos valstybinis švietimo, mokslinių tyrimų ir inovacijų sekretoriatas pagal sutartį Nr. 17.00090. Pateikta informacija atspindi tik autorių požiūrį. Mokslinių tyrimų vykdomoji įstaiga arba SERI neatsako už pateiktos informacijos naudojimą.